

Book Review

ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500

อัฒธารณ มงคลคำ¹ นรชิต จิรสัทธม²

Atcharaporn Mongkhonkham Norachit Jirasatthum

หนังสือ “ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500” โดย ศ.ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ที่มาของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองของไทย ตั้งแต่สมัยสยามเก่าก่อนที่จะเกิดการปฏิรูปการปกครองสู่ประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2500 บทปริทัศน์นี้ได้ทำการสำรวจเนื้อหาและสะท้อนมุมมองที่ได้จากหนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับนักเศรษฐศาสตร์

การเปลี่ยนแปลงจากสยามเก่าสู่สยามใหม่

สยามเก่ามีชนชั้นปกครองได้แก่ เจ้าและขุนนางซึ่งปกครองชนชั้นไพร่และทาส มีกลุ่มชนชั้นที่อยู่ตรงกลางคือ ชาวสยามบางส่วนและชาวจีนที่มีอาชีพเป็นพ่อค้าแต่ไม่มีอิทธิพลมากนักในทางการเมืองจึงทำให้การปกครองในสยามเก่าไม่มี “ชนชั้นกลาง” อย่างชัดเจน ในช่วงนี้มีการล่าอาณานิคมจากชาวตะวันตกซึ่งสยามก็เป็นหนึ่งในประเทศที่ชาวตะวันตกหมายที่จะยึดครองอำนาจ ทำให้ชาวสยามส่วนใหญ่ที่ไปศึกษาต่างประเทศหรือ “นักเรียนนอก” มองว่าการปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งมีการรวมอำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์เพียงจุดเดียวนั้นเป็นการปกครองที่มีความล้าหลังและขัดขวางการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ซึ่งอาจส่งผลให้สยามตกเป็นประเทศในอาณานิคมของชาวตะวันตกได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดการรวมตัวของชาวสยามบางส่วนกับชาวสยามเชื้อสายจีนที่มีความเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนก่อตัวขึ้นเป็น “ชนชั้นกลาง” ขนาดเล็ก เกิดการก่อตัวขึ้นของ “คณะราษฎร” และได้ทำการยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามโดยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกชื่อว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม” เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 การปฏิรูปการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยได้เกิดการเปลี่ยนแปลง

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Corresponding Author e-mail: atcharapornecon22@gmail.com

ทางการเมือง โดยเฉพาะเรื่องการกุมอำนาจ ที่แม้ว่าจะมีการปฏิรูปการปกครองแล้วแต่ยังคงมีคนจากฝ่ายเจ้านายเก่าหรือมีตำแหน่งพระยาอยู่ในอำนาจอยู่ ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในเรื่องของเค้าโครงเศรษฐกิจในการปกครองช่วงแรกก็นับเป็นตัวอย่างหนึ่งของการปะทะกันระหว่างกลุ่มอำนาจเก่าและใหม่ (คณะราษฎร) ที่มีความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองไม่ตรงกันจนทำให้ในสมัยต่อมา เช่น สมัยรัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนา ไม่กล้าที่จะวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจใหญ่ในลักษณะรวมแบบสังคมนิยม เห็นได้ว่าการรวมกลุ่มของคนชนชั้นกลางซึ่งในสยามสมัยเก่าแทบจะไม่มีบทบาททางการเมือง เมื่อมีอุดมการณ์ร่วมเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองทำให้คนกลุ่มนี้กลับมีบทบาทสำคัญการขับเคลื่อนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองได้

สยามสมัยใหม่

เมื่อเข้าสู่ยุคของสยามใหม่ ในเวลานั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ถือเป็นยุคแห่งการสร้างชาติ มีการปกครองในลักษณะลัทธิชาตินิยมและลัทธิของทหารเกิดความอ่อนแอของลัทธิรัฐธรรมนูญ มีการพยายามปลูกฝังความรักชาติให้ประชาชน มีการยกเลิกบรรดาศักดิ์และยศข้าราชการพลเรือน ยกเลิกประเพณีบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครอง มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 เกิดนโยบาย “ลัทธิชาตินิยม” ขึ้นเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อใช้กำจัดบทบาทคนจีนและผลักดันให้คนไทยเข้าสู่ธุรกิจเนื่องจากชาวจีนมีบทบาทควบคุมเศรษฐกิจไทยเกือบจะทุกด้าน ดังนั้นคนจีนจึงดูเหมือนเป็นอุปสรรคต่อการค้าและการทำธุรกิจของคนไทย ต่อมาจีนได้มีปัญหากับญี่ปุ่นในด้านการเมืองระหว่างประเทศ การต่อต้านจีนในไทยทำให้รัฐบาลไทยมีการสร้างความสัมพันธ์พิเศษกับญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นเปิดฉากของสงครามมหาเอเชียบูรพาในสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น ถือเป็นการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐฯในที่สุด เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันเองในคณะรัฐบาล มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการเข้ามาของญี่ปุ่นก่อให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้คนที่ไม่เห็นด้วยถูกไล่ออกจากตำแหน่งทางการเมือง ต่อมากลุ่มที่ถูกไล่ออกหนึ่งในนั้นคือนายปรีดี พนมยงค์ ได้มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นที่มีชื่อเรียกว่า “ขบวนการเสรีไทย” ซึ่งมีทั้งขบวนการเสรีไทยในประเทศ ขบวนการเสรีไทยนอกประเทศอยู่ที่อังกฤษกับสหรัฐฯ หลังสงครามสิ้นสุดลงญี่ปุ่นแพ้สงครามจึงเกิดความไม่พอใจของประชาชน และปีจอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่งในที่สุด

จากคำกล่าวที่ว่า “สยามใหม่เป็นยุคแห่งการสร้างชาติ” ผู้ปริทัศน์มองว่า การสร้างชาติผ่านอำนาจในรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ด้วยนโยบายแบบ “ลัทธิชาตินิยม” ไม่ได้นำมาสู่การรวมไว้ซึ่งอุดมการณ์เดียวของชาติ ในทางกลับกันนโยบายนี้นำไปสู่ความขัดแย้งทาง

ความคิดการเมือง (เช่น ปฏิกริยาต่อ ญี่ปุ่น ก็ยังแบ่งความคิดออกได้เป็นหลายฝ่าย) รวมด้วยสถานการณ์การเมืองโลกที่อยู่ในยุคสงครามทำให้การเมืองไทยในยุคนี้ไม่มีเสถียรภาพ

ยุคสมัยอเมริกันในไทย

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการประกาศยุติสงครามไทยถือเป็นประเทศที่ไม่แพ้สงครามจากการที่กลุ่มกระบวนกรเสรีไทยได้ไปเข้าร่วมกับสหรัฐอเมริกา ในช่วงนี้สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทในไทย และไทยได้รับเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมไปถึงการสนับสนุนทางการทหาร การรับสิ่งแปลกใหม่ของชาวตะวันตกทำให้ไทยเริ่มมีการปกครองที่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างจริงจังมากขึ้น เช่น การเลือกตั้งวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 มีบรรยากาศทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความคึกคัก มีพรรคการเมืองที่มาจากทะเลเบียนมากมาย มีจำนวนผู้มาเลือกตั้งสูงมาก และนอกจากนี้ไทยยังมีการรับเอาค่านิยมต่างๆ ของชาวตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันก่อให้เกิดการเลียนแบบทางสังคม ที่ไม่ใช่เพียงชนชั้นสูงเท่านั้นแต่อิทธิพลนี้ก็เริ่มแพร่ขยายสู่คนชนชั้นกลางและชนชั้นล่างอย่างแพร่หลาย

กล่าวโดยสรุปยุคอเมริกันในไทย เป็นยุคแห่งการรับเอาวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวตะวันตกเข้ามา เช่น การดำรงชีวิตประจำวัน การเลียนแบบทางสังคม และเป็นยุคแห่งการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยในเชิงรูปแบบมากขึ้นสังเกตจากตัวอย่างการเลือกตั้งที่กล่าวมาข้างต้น การรับเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาในไทยถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเมืองรวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสังคมของคนในชาติเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

บทปริทัศน์

ข้อสะท้อนคิดประเด็นแรกที่ผู้ปริทัศน์ได้จากหนังสือนี้คือเรื่อง “ท่าทีต่อองค์ความรู้” กล่าวคือ ศ.ดร.ชาญวิทย์ (โดยอ้างจาก อี.เอช. คาร์) แสดงให้เห็นว่าความเป็นภววิสัย ไม่ใช่เรื่องความจริงแบบปฏิฐานนิยมที่ตายตัว หากแต่เป็นภาวะที่ผู้ศึกษาก้าวข้ามพ้นทัศนะที่ “จำกัด” ของสถานะในสังคมและในประวัติศาสตร์ของเขาเอง (หน้า 9) อาจารย์ชาญวิทย์ได้แสดงให้เห็นข้อถกเถียงในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ติดอยู่กับวิธีคิดแบบ “รัฐราชการ” (bureaucratic polity) อันที่พลังของหน่วยราชการ (ทั้งพลเรือนและทหาร) ที่ประกอบสร้างด้วยเงื่อนไขการจัดระดับสูงต่ำทางสังคมที่ชัดเจน และการขาดพลังภายนอกที่มาคานระบบ ทำให้สังคมการเมืองมีแนวโน้ม “หยุดนิ่ง” ที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ได้ข้ามพ้นมุมมองดังกล่าว ด้วยการเสนอทศนะโต้แย้งว่าความหยุดนิ่งนั้นขัดกับธรรมชาติที่เป็นจริงของสังคม และสังคมไทยเองก็มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาแม้เป็นรัฐราชการ

โดยความขัดแย้งในระบบรัฐราชการนั่นเองที่เป็นแรงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (หน้า 23)

นักเศรษฐศาสตร์เองก็ควรก้าวข้ามทัศนะอัน “จำกัด” ของสาขาทนเช่นกัน โดยเฉพาะวิธีคิดของสำนักนีโอคลาสสิกที่นิยามมนุษย์เป็น “สัตว์เศรษฐกิจ” (Homo Economicus) ที่มีแรงจูงใจเดียวคือเลือกกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อบรรลุผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก ข้อเสนอพื้นฐานเชิงพฤติกรรมนี้ แม้เข้ากันได้กับบรรทัดวิธีเชิงปริมาณในการผลิตความรู้ เพราะมันสามารถคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนของการเลือกได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ผลที่ได้คือ มนุษย์ในแบบจำลองเศรษฐศาสตร์เป็นผู้ที่แห้งแล้งขาดมิติทางสังคม ทั้งๆ ที่ความเป็นจริงมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังที่ Sen (1977) ได้แสดงให้เห็นว่าการเลือกของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เพราะเรามีความเห็นอกเห็นใจในผู้อื่น การอ่านหนังสือเล่มนี้จึงย้ำเตือนให้ผู้ปริทัศน์ไม่ลืมนิติทางสังคมที่ประกอบสร้างอยู่ในการกระทำทางเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์ควรผลิตความรู้โดยเปิดพื้นที่ให้แก่การนิยามปัจเจกชนที่หลากหลาย เป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีบริบทประวัติศาสตร์และพื้นที่ เป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มี อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคม เป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีอัตลักษณ์ดับสลายและประกอบสร้างใหม่ได้ตลอดเวลา (นรชิต จิรสิทธิ์ธรรม, 2553)

สืบเนื่องจากความสำคัญของมิติด้านการเมืองและสังคม หนังสือเล่มนี้ได้ย้ำเตือนให้เห็นความสำคัญของ “อำนาจ” ที่นักเศรษฐศาสตร์มักมองข้าม อำนาจที่นักเศรษฐศาสตร์มองเห็น เป็นเพียงอำนาจในแง่เศรษฐกิจ เช่น การผูกขาด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อำนาจที่ไหลเวียนในสังคมเศรษฐกิจนั้นมีได้หลายรูปแบบ ดังที่ Galbraith (1985) มองว่ามีอำนาจแบบบังคับ หรือ “Coercive Power” อันเกิดจากใช้ความรุนแรงในการบังคับให้ผู้คนทำตัวเจตจำนงของตนหรือ อำนาจแบบแยบยลอาจตีความว่าเป็น “Conditioned Power” กล่าวคือเป็นอำนาจที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ของสถาบัน รวมถึงการค่อยๆ ชักจูงให้คนเปลี่ยนแปลงตามความเชื่อ ซึ่งการผสมกันระหว่างรูปแบบอำนาจนี้มีส่วนในการผลักดันนโยบายได้ ดังที่ศ.ดร.ชาญวิทย์ได้แสดงให้เห็นว่า นโยบายนิยมไทย ในยุคของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ใช้อำนาจแบบแยบยล (ภายใต้ระบอบการปกครองที่เป็นอำนาจแบบบังคับ) ในการชักจูงประชาชนให้มีรูปแบบวิถีชีวิตที่เป็น “ไทย” และ “ศิวิไลต์” ผ่านช่องทางต่างๆ ทั้งประกาศรื้อนิยามและช่องทางการกระจายเสียง ฯลฯ (หน้า 160-77) ในขณะเดียวกันก็ใช้วางกุศโลบายเพื่อไม่ให้ชาวจีนที่เข้ามามีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของประเทศ (หน้า 179-87)

นอกจากนี้ ศ.ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2560) ได้ช่วยย้ำให้เห็นว่า ในการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของนโยบายใด เราไม่สามารถตัดประเด็นเรื่อง “ชนชั้น” ไปได้เลย ดังเช่นกรณีการแก้ไข ปัญหาเศรษฐกิจในรัชกาลที่ 7 ด้วยการเก็บภาษีแบบใหม่ คือภาษีรายได้ และลดจำนวนข้าราชการนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อ “ชนชั้นกลาง” เป็นอย่างยิ่ง เพราะพวกเขาเหล่านั้นต้องออกจากราชการ

ส่วนคนที่ทำงานอยู่ก็รับภาระภาษีรายได้ต่อไป ซึ่งผลของนโยบายดังกล่าวเกิดจากเงื่อนไขด้านชนชั้นที่รัฐบาลมีอาจเก็บภาษีจากชนชั้นสูงได้เพราะเก็บได้ยากเย็นและเป็นกลุ่มชนชั้นเดียวกับรัฐบาล ในขณะที่เดียวกัน ชนชั้นล่าง โดนการภาษีเยอะแล้วในรูปของเงินรัฐชูปการ (ภาษีเก็บแทนการเกณฑ์แรงงาน) ซึ่งไปเก็บอีกก็คงไม่ไหว (หน้า 87) ดังนั้น นอกจากการอธิบายผลกระทบของนโยบายที่มีต่อตัวแปรเศรษฐกิจต่างๆ เช่น ระดับราคา อัตราดอกเบี้ย ฯลฯ นักเศรษฐศาสตร์ควรใคร่ครวญผลของนโยบายที่มีต่อชีวิตของคนในแต่ละกลุ่มชนชั้นด้วย

เมื่อพูดถึงประเด็นเรื่องชนชั้น หนังสือเล่มนี้ยังชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มชนชั้นได้ แต่เราไม่ควรนิยามชนชั้นด้วยความแข็งขันเหมือนดังเช่นในทฤษฎีมาร์กซ์แบบดั้งเดิม (ที่มองการรวมตัวของชนชั้นแรงงานอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน) ดังเช่นในกรณีของ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยคณะราษฎรที่สังคมมักเข้าใจว่า เป็นเรื่องของกลุ่ม “นักเรียนนอก” ที่มีความคิดก้าวหน้าทางการเมือง แต่ความเป็นจริงแล้วกลับเป็นการรวมตัวของ ผู้คนจากหลากหลายพื้นเพ ทั้งเป็นทหารยศไม่สูง ทั้งเป็นนักเรียนใน ทั้งเป็นพ่อค้าเงิน ฯลฯ โดยมีจุดร่วมอุดมการณ์เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองไปจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และใช้ประโยชน์จากตำแหน่งที่อาจดูไม่เป็นพิษภัยต่อศูนย์กลางอำนาจเพื่อก่อการเปลี่ยนแปลง (หน้า 38-44)

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์ยิ่งต่อผู้อ่าน ที่ไม่ใช่แค่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุม แต่ยังกระตุ้นให้เกิดมุมมองแบบวิพากษ์ในการทำความเข้าใจสังคมด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2560). **ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม พ.ศ.2475-2500**. (7). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นรชิต จิรสิทธิ์ธรรม. (2553). **Post modern & Economics โปสต์โมเดิร์นกับเศรษฐศาสตร์: บทวิพากษ์สมมติฐาน ความมีเหตุทางเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- Galbraith, K. (1985). **The anatomy of power**. Retrieved November 14, 2018, from <https://www.britannica.com/biography/John-Kenneth-Galbraith>.
- Sen, A.K. (1977). Rational fools: A critique of the behavioral foundations of economic theory. **Philosophy and Public Affairs**, 6, 317-344.

